

Жанна Довгань

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ БАНКУ

Банківські ресурси – це основа діяльності будь-якого банку, оскільки процеси утворення ресурсів і надання позик взаємозв'язані. Від формування ресурсів залежать масштаби діяльності банку та обсяги отримуваних прибутків. Тому розуміння економічної сутності банківських ресурсів, знання проблем, пов'язаних із їх формуванням і використанням, надзвичайно важливе.

У наукових колах України дослідженню окремих питань формування банківських ресурсів та управління ними присвячені праці Васюренка О.В., Дзюблюка О.В., Заруби О.Д., Мороза А.М., Раєвського К.Є., Савлука М.І. та інші. Серед російських вчених варто виділити роботи Колесникова В.І., Кроливецької Л.П., Лаврушина О.І., Панової Г.С., Ширінської Є.Б., Усоскіна В.М. Проте в Україні майже відсутні наукові дослідження, спеціально присвячені практичним проблемам формування ресурсної бази банку та управління нею. Зокрема, мало уваги приділено проблемам організаційно-фінансових аспектів формування банком політики мобілізації ресурсів на фінансовому ринку. Також недостатньо відпрацьовані теоретичні аспекти формування та управління ресурсною базою в комерційному банку. Тому актуальність, науково-теоретична та практична цінність даних проблем, їх недостатнє вивчення та обґрунтування зумовили написання автором даної статті.

В економічній літературі маємо різні підходи до трактування сутності ресурсів комерційного банку. Період функціонування економіки на командно-адміністративних принципах вніс у тлумачення суті банківських ресурсів свої особливості. Багато науковців того часу, зокрема Барковський Н., Геращенко В.[5:25] та інші розглядали ресурси банку як загальнодержавний позичковий фонд країни. Для банків цього періоду фактично не був важливий ні обсяг ресурсів, ні їх структура, ні збалансованість їх за розмірами і строками із кредитними вкладеннями.

Серія: Економіка

Вагомий внесок у дослідження суті банківських ресурсів зробили вітчизняні економісти Заруба О., Мороз А., Савлук М. [4:150], а також російські економісти Колесников В., Кроливецька Л. [2:132]. Вони вважають, що "ресурси – це сукупність коштів, які знаходяться у розпорядженні банків і використовуються для кредитних та інших активних операцій". Аналогічне визначення знаходимо і в словниках [1:25;6:111]. Проте у даному підході не акцентується увага на джерелах формування банківських ресурсів.

Тому друга точка зору, прихильниками якої є Лаврушин О., Панова Г., пов'язана з тлумаченням банківських ресурсів під аспектами джерел надходжень. На думку цих економістів, "банківські ресурси – це власні кошти і кошти, залучені банком в результаті здійснення пасивних і активно-пасивних операцій, які використовуються для активних операцій банків [3:68].

Ще інша точка зору подана в публікаціях Алексеєнко М. Д та деяких інших авторів. На їх думку, при визначенні банківських ресурсів доцільніше використовувати не термін "ресурси", а поняття "капітал". Однак не можна повністю погодитись з таким твердженням, оскільки, по-перше, термін "банківський капітал" не охоплює всі ресурси банку, а поширюється лише на власні кошти.

Досить часто, як у теорії, так і в практиці банківські ресурси ототожнюють з кредитними ресурсами. Проте паралельне існування вищезазначених економічних термінів неоднакове, оскільки поняття "банківські ресурси" є ширшим, аніж термін "кредитні ресурси", тому що перші надаються не лише з метою кредитування, а також для здійснення інших активних операцій.

Необхідно відзначити, що у німецькій банківській практиці досить часто під формуванням ресурсів розуміють "рефінансування". Такої думки дотримуються і деякі зарубіжні економісти, зокрема Гагенмюллер [7:240], Гагн [8:44]. На наш погляд, це не зовсім правильно, оскільки рефінансування – це лише один з шляхів мобілізації банківських ресурсів, а саме за рахунок продажу векселів, цінних паперів і вимог щодо погашення боргу. Рефінансування – це також можливість для комерційних банків претендувати на кредити центрального банку в рамках дисконтування векселів, ломбардних операцій.

На нашу думку, слід також виділити наступні категорії: ресурсний потенціал і ресурсна база.

Ресурсний потенціал (з старолатинської *potentia* – прихована здатність, але не існуючі умови чи реальність [9:1166]) – це граничні можливості банку формувати свої ресурси. Іншими словами, ресурсний потенціал – це максимум ресурсів, які банк може залучити на фінансовому ринку. Ресурсний потенціал залежить від грошово-кредитної політики центрального банку, від стану фінансового ринку та можливості банку купувати і перекуповувати ресурси на ньому, а також від якості активів. При цьому капітал банку є фактором, який забезпечує створення ресурсного потенціалу. Можна виділити декілька аспектів ресурсного потенціалу. Перш за все, за рахунок ресурсного потенціалу реалізуються внутрішні можливості банку відносно організаційної будови і розвитку. Це також і можливості банку відносно масштабів діяльності. У даному випадку ресурсний потенціал забезпечує банку одержання переважної частини прибутків. Не менш важливий є гарантійний аспект призначення ресурсного потенціалу. Він пов'язаний із можливостями захисту клієнтів банку. Кінцевою ж метою створення ресурсного потенціалу вітчизняних банків повинно бути збільшення прибутковості при зменшенні ризикованості та забезпечення ліквідності.

Ресурсна база - це сукупність банківських ресурсів, які банк мобілізує на фінансовому ринку. Тобто це фактичні ресурси, які знаходяться в розпорядженні банку у визначений момент часу. Ресурсна база передбачає склад і структуру.

Банківські ресурси відображаються в пасиві балансу банку, причому останній складається із зобов'язань (заборгованості по залучених і запозичених коштах) та власних коштів (капіталу). Отже, структура пасиву балансу і ресурсна база банку з точки зору формування охоплюють однакові складові: зобов'язання та капітал. Разом з тим, вони нееквівалентні на стадії використання: ресурсна база становить лише частку в пасиві балансу, розмір якої залежить від:

- політики центрального банку в галузі грошово-кредитного регулювання, зокрема від норм обов'язкового резервування залучених банком коштів;

- фінансово-господарської діяльності комерційного банку, яка здійснюється за рахунок власного капіталу. Сюди належать вкладення банку в господарську діяльність підприємств і організацій, в акції підприємств і акціонерних товариств, витрати банку, дебітори банку, збитки. Отже, власний капітал "очищується" і залишається та його частка, яка може бути використана як банківський ресурс, тобто пущена в оборот.

Крім цього, оцінка наявних ресурсів бухгалтерськими методами і ринком не завжди співпадає. Це пов'язано перш за все з наявністю прихованих резервів. Крім цього, власний капітал банку, фінансова репутація оцінюються бухгалтерськими методами наближено. Отже,

Наукові записки

чистий реальний залишок зобов'язань банку і його капіталу становлять ресурсну базу комерційного банку.

В економічній літературі більшість авторів схильні до думки, що банківські ресурси формуються в результаті здійснення пасивних операцій. Проте, не применшуючи цінності праць вищезазначених авторів, доцільно відзначити, що поділ банківських операцій на пасивні, активні і банківські послуги у зарубіжній практиці вважається застарілим. Це пояснюється тим, що інколи є неможливим зарахувати операції до активних чи до пасивних. На наш погляд, більш правильною є концепція поділу банківських операцій - "функціонально орієнтована" чи "орієнтована на клієнта", коли усі банківські операції розподіляють на послуги з купівлі і перекупівлі коштів на фінансових ринках; можливі вкладення банківських ресурсів, здійснення платіжного обороту, інші послуги.

Необхідно підкреслити, що усі ринкові послуги орієнтовані на збут. Послуги для мобілізації коштів визначаються як "послуги для передавання грошей банку клієнтами на фінансовому ринку на різний строк за відповідну плату" [7:68]. З іншого боку, банк продає можливість економічним суб'єктам вигідно розмістити кошти.

Отже, банківські ресурси – це власні кошти банку, а також кошти, залучені (куплені) та запозичені (перекуплені) на фінансовому ринку у результаті надання банком послуг контрагентам. Іншими словами, ресурси банку - це частина фінансового ринку, яка подана сукупністю виведених із кругообороту грошових коштів економічних суб'єктів, що мобілізуються на умовах виникнення зобов'язань власності та зобов'язань боргу для подальшого розміщення серед контрагентів, яким необхідні ресурси з метою одержання прибутку.

У зв'язку з тим, що банківські ресурси є часткою різних ринків, доцільно ввести поняття ринку банківських ресурсів. На наш погляд, ресурси комерційних банків є складовою частиною внутрішнього фінансового та міжнародного фінансового ринків.

Тобто він охоплює декілька сегментів фінансового ринку. Так, на ринку цінних паперів обертаються зобов'язання комерційних банків. Ринок короткострокових позичок включає в себе ринок міжбанківських кредитів. На ринку типу MN (money market) подано рух грошових коштів на поточних та інших рахунках. Ринок банківських вкладів охоплює депозити фізичних та юридичних осіб строком понад один рік. Міжнародний фінансовий ринок доцільно виокремити. У сьогоденнішніх економічних умовах фінансовий ринок тільки набуває становлення: створюється інфраструктура ринку цінних паперів, депозитаріїв, удосконалюються системи внутрішньобанківських, міжбанківських розрахунків, система обслуговування масових платежів населення та ін. Тому в цих умовах міжнародний ринок фінансових ресурсів доцільно розглядати окремо. Із створенням в Україні ринкового механізму, адекватного функціонуючому у країнах з розвинутою економікою, міжнародний і вітчизняний ринки як окремі сегменти не будуть існувати, а стануть складовою ринків грошей і капіталів.

Отже, ринок банківських ресурсів - це специфічна сфера економічних відносин, де об'єктом є тимчасово вільні грошові кошти, які переливаються від одного фінансового суб'єкта до іншого на умовах виникнення зобов'язання власності чи боргу.

Таким чином, здійснення теоретичного дослідження економічної сутності і призначення банківських ресурсів дозволяє зробити висновок про важливе значення проблеми формування банківських ресурсів, оскільки сприятливий інвестиційний клімат у країні, інтеграція банківської системи у світове співтовариство значною мірою залежать від зростання ресурсного потенціалу банків.

Література

1. Банківська енциклопедія / Під ред. Мороза А.М. – К.: Ельтон, 1993.- 328с.
2. Банковское дело: Учебник.- 2-е изд-во / Под ред. проф. Колесникова В.И., Кроливецкой Л.П.- М.: Финансы и статистика, 1996.- 480с.
3. Банковское дело / Под ред. О.И.Лаврушина.- М.: ББКУ, 1992.- 428с.
4. Вступ до банківської справи / Відповідальний редактор Савлук М.І.- Київ: Лібра, 1998.- 344с.
5. Денежное обращение и кредит СССР: Учебник / Под ред. В.С.Герашенко.- 4-е изд., перераб. и доп.- М.: Финансы и статистика, 1986.- 190с.
6. Финансово-кредитный словарь. Том 1-3.- М.: Финансы и статистика, 1984-1988.- Т. 1-3.
7. Hahn O. Fuehrung, 1987.
8. Hagenmueller, K.F. Bankbetriebslehre, 1989.
9. New Webster's Dictionary of the English Language, College Edition Surjeet Publication in India, 1989.- 1824s.

Анотація

У статті зосереджена увага на викладенні теоретичних основ формування банківських ресурсів. Розкрито сутність таких понять як "ресурсний потенціал", "ресурсна база", "банківські ресурси", ринок банківських ресурсів".